ISWK SHARING KNOWLEDGE

Class – VIII

Subject- Sanskrit 3rd Language

पाठः - सुवचनानि

By- Geethu praseed

4 सुवचनानि

सुखार्थिनः कुतो विद्या, विद्यार्थिनः कुतो सुखम्।
सुखार्थी वा त्यजेत् विद्यां, विद्यार्थी वा त्यजेत् सुखम्॥

गौरवं प्राप्यते दानात्, न तु वित्तस्य सञ्चयात्।
स्थितिः उच्चैः पयोदानां, पयोधीनाम् अधः स्थितिः॥

दुर्जनः सज्जनः भूयात्, सज्जनः शान्तिम् आप्नुयात्।
शान्तः मुञ्चेत् बन्धनेभ्यः, मुक्तः च अन्यान् विमोचयेत्॥

जाड्यं धियो हरति सिञ्चति वाचि सत्यम्,
मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति।
चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्तिम्,
सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसाम्॥

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते,
शुष्कैः तृणैः वनगजाः बलिनः भवन्ति।
कन्दैः फलैः मुनिवराः क्षपयन्ति कालम्,
सन्तोष एव पुरुषस्य परं निधानम्॥

प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः,
प्रारभ्य विघ्नविहताः विरमन्ति मध्याः।
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः,
प्रारब्धमुत्तमजनाः न परित्यजन्ति॥

se (India) Private Limited

सुखार्थिनः कुतो विद्या, विद्यार्थिनः कुतो सुखम्।
सुखार्थी वा त्यजेत् विद्यां, विद्यार्थी वा त्यजेत् सुखम्॥

गौरवं प्राप्यते दानात्, न तु वित्तस्य सञ्चयात्।
स्थितिः उच्चैः पयोदानां, पयोधीनाम् अधः स्थितिः॥

दुर्जनः सज्जनः भूयात्, सज्जनः शान्तिम् आप्नुयात्।
शान्तः मुञ्चेत् बन्धनेभ्यः, मुक्तः च अन्यान् विमोचयेत्॥

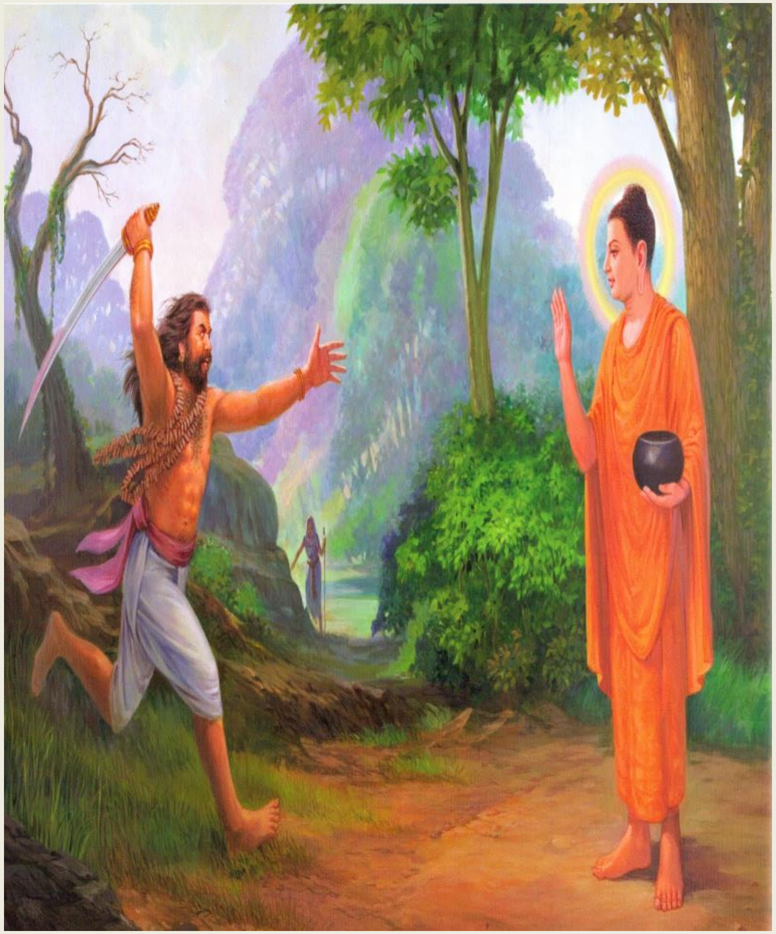

जाड्यं धियो हरति सिञ्चति वाचि सत्यम्,
मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति।
चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्तिम्,
सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसाम्॥

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते,
शुष्कैः तृणैः वनगजाः बलिनः भवन्ति।
कन्दैः फलैः मुनिवराः क्षपयन्ति कालम्,
सन्तोष एव पुरुषस्य परं निधानम्॥

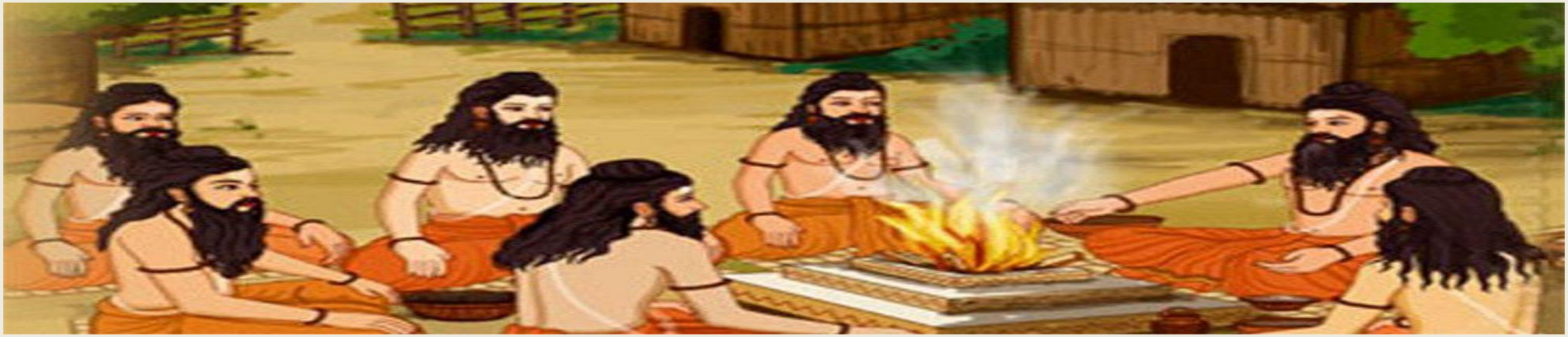

प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः,
प्रारभ्य विघ्नविहताः विरमन्ति मध्याः।
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः,
प्रारब्धमुत्तमजनाः न परित्यजन्ति॥

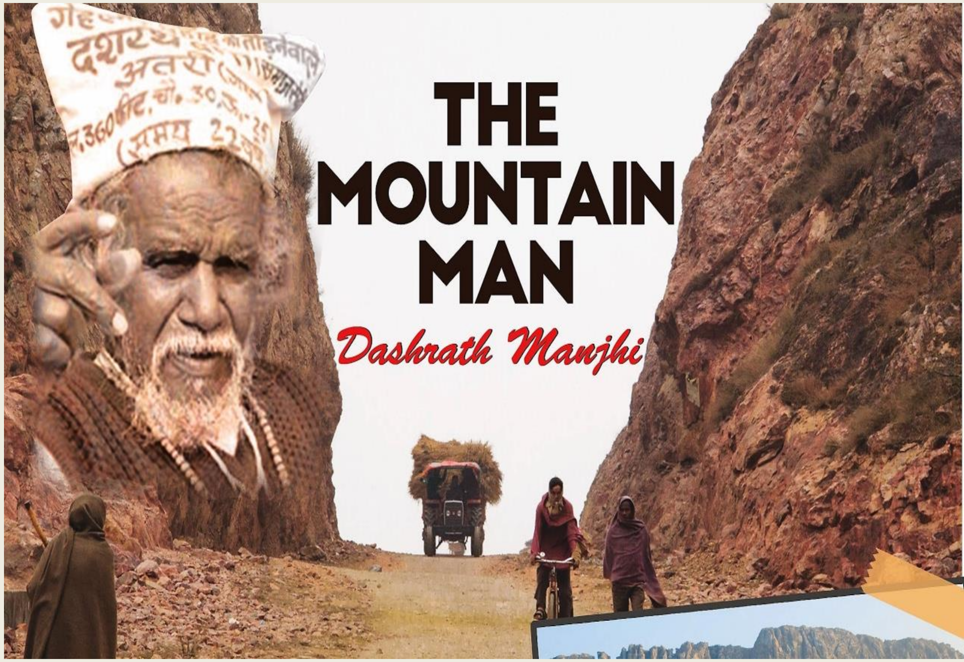

शब्द-शक्तिः (Word Meanings)

कुतः	– कहाँ से	from where
सुखार्थी	– सुख चाहने वाला	pleasure seeking
वित्तस्य	– धन का	of wealth
सञ्चयात्	– इकट्ठा करने से	by collecting
पयोदानाम्	– बादलों की	of the clouds
पयोधीनाम्	– समुद्रों की	of the oceans
अधः	– नीचे	down
आप्नुयात्	– प्राप्त करे	should get
मुञ्चेत्	– छोड़ दे	should leave
विमोचयेत्	– मुक्त करे	should free
क्षपयन्ति	– बिताते हैं	pass/spend
निधानम्	– खज़ाना	treasure
जाड्यम्	– मूर्खता, जड़ता	stupidity/ignorance
धियो	– बुद्धि की	of intellect
हरति	– दूर करता है	takes away
सिञ्चति	– सींचती है	sprinkles/irrigate
वाचि	– वाणी में	in speech
दिशति	– दिशा देती है	directs
अपाकरोति	– दूर करती है	removes
दिक्षु	– सभी दिशाओं में	in all directions
तनोति	– फैलाता/फैलाती है	spreads
पुंसाम्	– मनुष्यों का	of men
प्रारभ्यते	– आरंभ किया जाता है	is started
विघ्नविहताः	– विघ्नों से रोके गए	stopped by obstacles
विरमन्ति	– (वे) रुक जाते हैं	(they) stop
प्रतिहन्यमानाः	– रोके जाते हुए	being stopped
प्रारब्धम्	– प्रारंभ किए हुए को	the started

© New Saraswati H

नई धातुएँ (New Roots)

आप्	–	प्राप्त करना	to get	दिश्	–	दिशा देना	to direct
मुञ्च्	–	छोड़ना	to left	तन्	–	फैलाना	to spread
क्षप्	–	बिताना	to spend	वि + रम्	–	रुकना	to stop

संयोगयुक्त शब्द (Combined Words)

प्रारब्धमुत्तमजनाः – प्रारब्धम् + उत्तमजनाः

पापमपाकरोति – पापम् + अपाकरोति

समस्त पद (Compound Words)

वनगजाः – वनस्य गजाः

विघ्नविहताः – विघ्नैः विहताः

सन्धिच्छेद (Disjoining words)

सुखार्थी	– सुख	+ अर्थी	**दुर्बलास्ते**	– दुर्बलाः	+ ते
विद्यार्थी	– विद्या	+ अर्थी	**मानोन्नतिम्**	– मान	+ उन्नतिम्
दुर्जनः	– दुः	+ जनः	**सत्सङ्गतिः**	– सत्	+ सङ्गतिः
सज्जनः	– सत्	+ जनः	**पुनरपि**	– पुनः	+ अपि

Private Limited

अभ्यास

सम्प्रति लेखनीयम्

1. मञ्जूषायाः एकपदेन उत्तरत।

(मंजूषा से उचित पद चुनकर एक पद में उत्तर दीजिए। Give one word answer using the words given in the box.)

शान्तः, विद्याम्, शुष्कैः तृणैः, गौरवम्।

(क) सुखार्थी किं त्यजेत्? ....

(ख) बन्धनेभ्यः कः मुञ्चेत्? ....

(ग) दानात् किं प्राप्यते? ....

(घ) वनगजाः कैः बलिनः भवन्ति? ....

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत।

(पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए। Answer in a complete sentence.)

(क) सत्सङ्गतिः जनानां किं किं करोति? ....

(ख) पयोदानां स्थितिः कीदृशी भवति? ....

(ग) सज्जनः किम् आप्नुयात्? ....

(घ) नीचैः केन न प्रारभ्यते? ....

©New Saraswati House (India

3. **मञ्जूषाया: उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत।**

(मंजूषा से उचित पद चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए। Fill in the blanks using the words from the box.)

सन्तोष:, वित्तस्य, मुनिवरा:, कीर्तिम्।

(क) दानात् गौरवं प्राप्यते, न तु .... सञ्चयात्।
(ख) सत्सङ्गति: .... दिक्षु तनोति।
(ग) .... कन्दै: फलै: कालम् क्षपयन्ति।
(घ) पुरुषस्य परं निधानं .... एव भवति।

4. **तृतीयस्य चतुर्थस्य च श्लोकयो: अन्वय: सञ्चिकायां कुरुत।**

(तीसरे और चौथे श्लोक का अन्वय अपनी पुस्तिका में लिखें। Write the third and fourth *shlokas* in the prose form in your notebook.)

भाषा-अवबोधनम्

1. **निम्नलिखितानाम् अव्ययपदानां स्ववाक्येषु प्रयोगं कुरुत।**

(अव्ययों को अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिए। Use the given indeclinables to form sentences.)

(क) कुत: – ....

(ख) तु – ....

(ग) उच्चै: – ....

(घ) अध: – ....

(ङ) पुन: – ....

use (India) Private Limited

2. निम्नवाक्यानि विधिलिङ्लकारे परिवर्तयत।

(निम्नलिखित वाक्यों को विधिलिङ् लकार में परिवर्तित कीजिए। Change the sentences in 'विधिलिङ् लकार'.)

उदाहरणम्– सः नृपः **अभवत्।**	सः नृपः **भवेत्।**
(क) विद्यार्थी सुखं त्यजति।	....
(ख) ते शतवर्षाणि अजीवन्।	....
(ग) पयोधीनां अधः स्थितिः अस्ति।	....
(घ) वयम् आपणं गमिष्यामः।	....
(ङ) तौ बुद्धिमन्तौ आस्ताम्।	....

© New Saraswati House

3. शब्दार्थमेलनं कुरुत।

(दिए गए शब्दों का उनके अर्थों के साथ मिलान कीजिए। Match the following words with their proper meanings.)

(क) पुंसाम्	(*i*) वाणी में
(ख) सञ्चयात्	(*ii*) खज़ाना
(ग) निधानम्	(*iii*) फैलाता है
(घ) वाचि	(*iv*) मनुष्यों का
(ङ) तनोति	(*v*) इकट्ठा करने से

मूल्यपरकम्

1. किं त्वं अनुचित-कार्यैः स्वसुखाय धनसञ्चयं करोषि? (क्या तुम अपने सुख के लिए अनुचित कार्य करके धन इकट्ठा करते हो?)
2. किं त्वं विघ्ने प्राप्ते कार्यं त्यजसि? (क्या तुम बाधा आने पर कार्य त्याग देते हो?)
3. किं तुभ्यं सत्सङ्गतिः रोचते? (क्या तुम्हें सत्संगति अच्छी लगती है?)

Private Limi

उत्तराणि

सम्प्रति लेखनीयम् ।

1. मञ्जूषाया: एकपदेन उत्तरत । (मंजूषा से उचित पद चुनकर एक पद में उत्तर दीजिए । Give one word answer using the words given in the box)

(क) विद्याम् (ख) शान्त:
(ग) गौरवम् (घ) शुष्कै: तृणै:

2.पूर्णवाक्येन उत्तरत । (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । Answer in a complete sentence)

(क) सत्सङ्गति: जाड्यं धियो हरति, वाचि सत्यम् सिञ्चति पापम् च अपाकरोति ।
(ख) पयोदानां स्थिति: उच्चैः भवति ।
(ग) सज्जन: शान्तिम् आप्नुयात् ।
(घ) नीचै: विघ्नभयेन न प्रारभ्यते ।

3. मञ्जूषाया: उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत । (मंजूषा से उचित पद चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । Fill in the blanks using the words from the box)

(क) दानात् गौरवं प्राप्यते , न तु **वित्तस्य** सञ्चयात् ।
(ख) सत्सङ्गति: **कीर्तिम्** दिक्षु तनोति ।
(ग) **मुनिवरा:** कन्दैः फलैः कालम् क्षपयन्ति ।
(घ) पुरुषस्य परं निधानं **सन्तोष**: एव भवति ।

4.तृतीयस्य चतुर्थस्य च श्लोकयो: अन्वय: सञ्चिकायां कुरुत | (तीसरे और चौथे श्लोक का अन्वय अपनी पुस्तिका में लिखें | Write the third and fourth shlokas in the prose form in your book)

(श्लोक -3) दुर्जन: सज्जन: भूयात् ,सज्जन: शान्तिम् आप्नुयात् |
शान्त: बन्धनेभ्य: मुञ्चेत् मुक्त: च अन्यान् विमोचयेत् ||

(श्लोक -4) (सत्सङ्गति:) जाड्यं धियो हरति, वाचि सत्यं सिञ्चति, मानम् उन्नतिं च दिशति , पापं च अपाकरोति | चेत: प्रसादयति, कीर्तिं दिक्षु तनोति | कथय, सत्सङ्गति: पुंसां किं न करोति ?

भाषा-अवबोधनम्

1.निम्नलिखितानाम् अव्ययपदानां स्ववाक्येषु प्रयोगं कुरुत | (अव्ययों को अपने वाक्यों में प्रयोग कीजिए | Use the given indeclinable form sentences)

(क) कुत: - त्वं कुत: आगच्छसि ?
(ख) तु - स: तु मम मित्रं अस्ति |
(ग) उच्चै: - अहं उच्चैः वदामि |
(घ) अध: - पर्वतस्य अध: नदी वहति |
(ङ) पुन: - अहं पुन: इदं कार्यं करोमि |

2.निम्नवाक्यानि विधिलिङ्लकारे परिवर्तयत | (निम्नलिखित वाक्यों विधिलिङ् लकार में परिवर्तित कीजिए | Change the sentences in "विधिलिङ् लकार")

(क) विद्यार्थी सुखं त्यजेत् |
(ख) ते शतवर्षाणि जीवेयु: |
(ग) पयोधीनां अध: स्थिति: स्यात् |
(घ) वयं आपणं गच्छेम |
(ङ) तौ बुद्धिमन्तौ स्याताम् |

3. शब्दार्थमेलनं कुरुत | (दिए गए शब्दों का उनके अर्थों के साथ मिलान कीजिए Match the following words with their proper meanings)

(क) पुंसाम् - मनुष्यों का
(ख) सञ्चयात् – इकटठा करने से
(ग) निधानम् – खज़ाना
(घ) वाचि - वाणी में
(ङ) तनोति - फैलाता है

मूल्यपरकम्

1 अहं अनुचित-कार्यै: स्वसुखाय धनसञ्चयं न करोमि |
2 अहं विघ्ने प्राप्ते कार्यं न त्यजामि |
3 आम्, सत्सङ्गति: मया रोचते |

धन्यवादः ।

****